

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

חֵמְדַת יָמִים HEMDAT YAMIM

וישלח תשע"ג פרשת שבוע

"וְתִמְנַע הַיְתֵהּ פִּילְגָשׁ"

הרב יוסף כרמל, ראש כולל "ארץ חמדה"

כאשר חכמים רצו לתת דוגמא לפסוק הנראה לכאורה לא חשוב, הם נהגו לצטט את הפסוק מפרשתנו:
"וְתִמְנַע הַיְתֵהּ פִּילְגָשׁ" (בראשית ל"ו יב).

לכן הם גם הדגישו:

"ומדרך הקבלה הנאמנה אתה צריך לדעת, כי אין הפרש בין פסוק היחוד, והוא פסוק 'שמע' לפסוק 'ותמנע'"

(רבינו בחיי שם).

השל"ה הקדוש מצא לכך רמז בכתוב. וז"ל:

"ואין בין פסוק 'ותמנע היתה פלגש' (בראשית לו, יב) לפסוק 'שמע ישראל' (דברים ו, ד), כי הכל רומזים לדברים גבוהים, וגבוה מעל גבוה עד אין סוף. ומה שהזכירו רבותינו ז"ל בפסוק 'ותמנע' זה רמזו בראשי תיבות 'תורת ה' תמימה משיבת נפש עדות' (תהלים יט, ח) ראשי תיבות תמני"ע, (תורה שבכתב הקדמה).

ננסה השבוע ללמוד גם מפסוק זה הדרכה אקטואלית לימנו אלה.

המאבק בטרור והמלחמה בו, תפסו את מירב תשומת הלב בשבועות האחרונים ובצדק.

הבחירות העומדות בפתח כנראה יתפסו את הכותרות הראשיות בשבועות הבאים.

ברשותכם מורי ורבותי, אעלה לדיון הפעם סוגיה שנדחקה מן הכותרות, אבל היא חיה, פועמת ועלולה להתפרץ כבעיה חברתית מסוכנת ביותר.

בתוכנו חיים למעלה משלש מאות אלף בניס ובנות למשפחות יהודיות שעל פי ההלכה אינם יהודים והם חייבים גיור כדי לבא בקהל. כבר הבאנו בזמנו את דעת הרמ"א בשם הראשונים ואת הכרעת הראשון לציון הרב הראשי לישראל, הרב בן ציון חי עוזיאל, כי יש לקרב זרע ישראל שכאלה ולגייסם כהלכה, תוך חיבוק וקירוב ולא על פי הכלל המקובל בהלכות גירות כי קודם כל יש לדחות. הסכנה שבריוחוק ובדחיה של בני משפחה אלה עלולה להיות הרת אסון, בדיוק כמו שקרה עם תמנע פלגש אליפז בן עשיו.

תמנע רצתה להדבק במשפחת אברהם. כך מובא במדרש:

"ולמה לי לדרוש ולומר ותמנע היתה פלגש, אלא שבאו חכמינו ז"ל להודיעך כמה כח שבח האבות, כי בת מלכים היתה רוצה להדבק בזרעו של אברהם אבינו" (מדרש אגדה (בראשית פרשת וישלח פרק לו).

מדוע לא נדבקה בעמנו? מספרת הגמרא:

"תמנע בת מלכים הואי, דכתיב אלוף לוטן אלוף תמנע (בראשית ל"ו). וכל אלוף - מלכותא בלא תאגא היא (שר גדול אלא שאינו מעוטר, וכיון דתמנע היתה אחות מלך - ודאי בת מלך היא-רש"י). בעיא לאיגיורי (רצתה להתגייר), באתה אצל אברהם יצחק ויעקב ולא קבלוה (בגלל ממזרותה), הלכה והיתה פילגש לאליפז בן עשיו. אמרה: מוטב תהא שפחה לאומה זו, ולא תהא גבירה לאומה אחרת. נפק מינה (נולד ממנה) עמלק, דצערניהו לישראל (שגרם צער רב לישראל). מאי טעמא - דלא איבעי להו (שלא היו צריכים לרחקה) לרחקה" (בעון שריחקה מתחת כנפי השכינה. והא קמ"ל דלא הוה איבעי להו לרחוקה-יד רמה).

הבה נתפלל כי נזכה להחזיר תחת כנפי השכינה את כל אחינו ואחיותינו, שנתרחקו תחת על הרשע של השלטון הקומוניסטי, שעשה כל מאמץ להשכיח מהם שם ישראל ועתה זכו להגיע אל ארץ ישראל ארץ הקודש. נקרבם בזרועות פתוחות כדי שיחזרו ויעבדו את הקב"ה בחיים יהודים מלאים, לאחר שיחזרו לעם ישראל בהליך גירות שלם כהלכה.

לע"נ ר' מאיר בן יחזקאל שרגא ברכפלד ז"ל	לע"נ רבי יעקב בן אברהם ועיישה סבג ז"ל	לע"נ הרב אשר וסרטיל ז"ל נלב"ע ט' בכסלו תשס"ט
---	--	---

ERETZ HEMDAH

2 Brurya St. P.O.B 8178 Jerusalem 91080
Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

Email: info@eretzhemdah.org

www.yeshiva.org.il

ארץ חמדה ע"ר

רח' ברוריה 2 ת.ד. 8178 ירושלים 91080
טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

web-site: www.eretzhemdah.org

ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

הפחד מההר

המאמר דן בפרשית מלחמת "חֲרָמָה", שחוזרת ומופיעה הן בתורה והן בספר יהושע והן בספר שופטים. החזרה המרובה מעוררת קשיים, ותרגום יונתן מרמז לפתרון הקשיים. מפאת המקורות הרבים, המאמר יהיה ארוך מהרגיל, והוא יתחלק לשלושה חלקים.

חלק א – המשמעות החמורה של תחושה פסיכולוגית של תבוסה

כאשר המרגלים חזרו ממשימתם הם סיפרו לבני ישראל (במדבר יג, לג):
"... וְכָל הָעָם אָשָׁר רָאִינוּ בְּתוֹכָהּ אֲנָשֵׁי מְדוּת: וְשָׁם רָאִינוּ אֶת הַנְּפִלִים בְּנֵי עֲנָק מִן הַנְּפִלִים וְנָהִי בְּעֵינֵינוּ כְּחַגְבִּים וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם:"

המרגלים ספרו שכל האויבים גבוהים - "אֲנָשֵׁי מְדוּת". הם הדגישו שיש שם גם אויבים גבוהים באופן קיצוני (הנפילים, בני ענק, מן הנפילים). לסיום הם מוסיפים שלא מדובר רק ברגש נחיתות שלהם, אלא שגם האויב חש עליונות כלפיהם: "וְנָהִי בְּעֵינֵינוּ כְּחַגְבִּים וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם".

דברי המרגלים הטילו מורד בעם, ובני ישראל לא רצו להיכנס לארץ. בתחילה הם התלבטו בין הישארות במדבר לבין חזרה למצרים. אך לבסוף הם הכריעו בעד החזרה למצרים. הדבר תמוה. המצרים העבידו אותם בפרך, ורצחו גם את הבנים שלהם. מדוע הם לא העדיפו להישאר במדבר.

מסתבר שמרוב פחד, הם חששו שבתוך זמן קצר יבואו הגויים הגבוהים מארץ כנען, ויטלו אותם בשבי ויהפכו לעבדים. הם העדיפו את בית העבדים שהיה מוכר להם במצרים - על פני בית עבדים מפחיד של גויים ענקיים.

עמק או הר? עמלקי וכנעני או אמורי?

בסופו של דבר נגזרו על עם ישראל נדודים במדבר; והקב"ה הציווה למשה להודיע להם זאת (במדבר יד, כה): "וְהַעֲמַלְקִי וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשְׁבֵי בְּעֵמֶק מִחַר פְּנֵי יוֹסֵעוּ לָכֶם הַמִּדְבָּר דֶּרֶךְ יָם סוּף". לאחר שמשה הודיע זאת לעם, הם התחרטו ו"עלו להר" כדי להילחם בעמלקי והכנעני (במדבר יד, מ-מה):

"וַיִּשְׁכַּמּוּ בַבֶּקֶר וַיַּעֲלוּ אֶל רֹאשׁ הַהָר לְאֹמֶר הַנֶּגֶב וְעַלֵּינוּ אֶל הַמִּקּוֹם אֲשֶׁר אָמַר ד' כִּי חָטָאנוּ: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה... אֵל תַּעֲלוּ כִּי אֵין ד' בְּקִרְבְּכֶם... וַיַּעֲפֹלוּ לְעֵלוֹת אֶל רֹאשׁ הַהָר... וַיִּרְדּוּ הָעֲמַלְקִי וְהַכְּנַעֲנִי הַיּוֹשְׁבֵי בְּהַר הַהוּא וַיִּכּוּם וַיִּכְתּוּם עַד הַחֲרָמָה:"

הפרשיה מדגישה מאוד את ה"עלייה" ל"הר", ואת הירידה של האויב מה"הר" על בני ישראל. אך הדבר תמוה, שהרי הקב"ה אמר: "וְהַעֲמַלְקִי וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשְׁבֵי בְּעֵמֶק". כיצד ה"עמק" הפך ל"הר"?

סתירה נוספת היא כאשר משה מתאר את חטא המעפילים בנאומו ספר דברים (א, מג-מה):
"...וַתִּזְדוּ וַתַּעֲלוּ הָהָר: וַיֵּצֵא הָאֱמֹרִי הַיּוֹשֵׁב בְּהַר הַהוּא לְקִרְאֲתְכֶם וַיִּרְדְּפוּ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר תַּעֲשִׂינָה הַדְּבָרִים וַיִּכְתּוּ אֶתְכֶם בְּשַׁעִיר עַד חֲרָמָה:"

לפי ספר במדבר האויב היה "הָעֲמַלְקִי וְהַכְּנַעֲנִי". אך לפי ספר דברים, האויב שנלחם בישראל היו "הָאֱמֹרִי", מה פשר כל הסתירות? כדי להבין את עומק הכתוב, צריך לעיין במלחמה נוספת, שהתרחשה כעבור כמעט ארבעים שנה – במקום שנקרא גם כן "חֲרָמָה", וכדלקמן.

נידור ישׂראל

אהרון הכהן מת בשנה הארבעים לנדודי בני ישראל, וסמוך למותו התרחשה מלחמה (במדבר כ-כא):
"וַיִּסְעוּ מִקְדָּשׁ וַיָּבִיאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל הַעֲדָה הַר הַהָר... וַיָּמֹת אַהֲרֹן שָׁם בְּרֹאשׁ הַהָר... ס וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ עַרְדַּי יוֹשֵׁב הַנֶּגֶב כִּי בָא יִשְׂרָאֵל דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים וַיִּלְחֶם בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּשָּׁב מִמֶּנּוּ שָׁבִי: וַיִּדַר יִשְׂרָאֵל נֶדֶר לַד' וַיֹּאמֶר אִם נָתַן תִּתֶּן אֶת הָעָם הַזֶּה בְּיַדִּי וְהִחַרְמְתִי אֶת עַרְיָהֶם: וַיִּשְׁמַע ד' בְּקוֹל יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֶת הַכְּנַעֲנִי וַיִּחַרְם אֶתְהֶם וְאֶת עַרְיָהֶם וַיִּקְרָא שֵׁם הַמִּקּוֹם חֲרָמָה: פ"ו

הכתוב מספר שהכנעני הצליח לשבות שבי מישׂראל. במלחמות דומות; כמו במלחמת אברהם להצלת לוט מן השבי, או במלחמת דויד להצלת הנשים והילדים שלו ושל חייליו מן השבי; הכתוב מספר שהצליחו להציל את השבויים¹. אולם כאן, העיקר חסר מן הספר – ולכאורה יש התעלמות מהצלת השבויים.

רש"י במקום הביא מדרש אגדה, שהכנעני הצליחו לשבות רק שפחה אחת שהיתה כנענית שמשועבדת בידי ישראל. יתכן שמשום כך, לא היה צורך לציין את הצלתה מהשבי; והעיקר היה הנצחון על הכנעני. אולם בתרגום יונתן שבואר שהכנעני שבו מישׂראל שבויים רבים: "וַיִּשְׁבָּא מִנְהוֹן שְׁבִיָּא רַבָּא". ואם כך קשה, מדוע הכתוב לא מציין את הצלת השבויים?

נבואה על שם העתיד

כבושי אזור "עַרְדַּי וְחֲרָמָה" שבתורה, חוזרים ומופיעים בכיבושי יהושע (יב, יד): "מֶלֶךְ חֲרָמָה אָחַד מֶלֶךְ עַרְדַּי אָחַד". כמו כן, כיבוש "חֲרָמָה" - חוזר ומופיע בתחילת ספר שופטים (א, טז-יז): "וּבְנֵי קִינִי חָתָן מֹשֶׁה עָלוּ מֵעִיר הַתְּמָרִים אֶת בְּנֵי יְהוּדָה מִדְּבַר יְהוּדָה אֲשֶׁר בְּנֶגֶב עַרְדַּי... וַיִּלְךְ יְהוּדָה אֶת שְׁמֵעוֹן אָחִיו וַיִּכּוּ אֶת הַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב צִפְתַּי וַיִּחַרְמוּ אוֹתָהּ וַיִּקְרָא אֶת שֵׁם הָעִיר חֲרָמָה".

הרמב"ן מקשה, מדוע בדור של יהושע וכן בדור שלאחריו - היה צורך לחזור ולכבוש מקום שכבר נכבש בימי משה. הרמב"ן מוסיף ומקשה, שהאזור הזה היה בתחומי ארץ כנען המובטחת (במדבר לג, מ); ואם כך קשה, מדוע משה לא הנחיל כבר אז את אזור חֲרָמָה לאחד משבטי ישראל.

הרמב"ן מסיק, שתחילת הכתוב הוא כפשוטו; אך סיומו אינו כפשוטו! לשיטתו, משה נלחם וניצח את המלך שבאזור זה, ולאחריו יהושע נלחם וניצח את המלכים שבאזור זה; אך משה ויהושע לא כבשו את הערים של המלכים הללו. לאחר מכן, בימי השופטים, שבטי יהודה ושמעון הצליחו לכבוש את הערים עצמם. ואז הם קיימו את הנדר שנדרו ישראל בימי משה, והם קראו לעיר שהם כבשו בשם "חֲרָמָה". לשיטת הרמב"ן, הכתוב שבתורה: "וַיִּתֵּן אֶת הַכְּנַעֲנִי וַיִּחַרְם אֶתְהֶם" – התקיים כבר בימי משה; אך המשך הכתוב:

"...וְאֵת עֲרִיקָהּ וַיִּקְרָא שֵׁם הַמְּקוֹם חֶרְמָה" – התקיים רק בימי השופטים. התורה כתבה כאן נבואה על שם העתיד, והיא התקיימה רק בימי השופטים. תרגום יונתן מרמז גם הוא - שהכתוב אינו כפשוטו, אך באופן אחר; וכדלקמן.

הקשיים שבתרגום יונתן

המתיחות שהתרחשה לאחר מות אהרון מתוארת בתורה בשני מקומות. כאשר תרגום יונתן מבאר את התיאור הראשון (במדבר כא, א; הובא לעיל); הוא מספר שהמלחמה היתה קשורה לעמלק, והוא כותב (בתרגום חופשי לעברית):
"וישמע עמלק שהיה שוכן בארץ הנגב ובא ונשתנה (לכנעני) ומלך בערד, כי נח נפשו של אהרן והסתלק עמוד הענן שהיה מנהיג בזכותו לפני בית ישראל, וכי באו ישראל דרך מרגלים מקום שמרדו באדון עולם... ועקב כך בא ולחם בישראל ושבה מהם שביה גדולה"

בתיאור השני נאמר בתורה (במדבר לג, לט-מא):
"וַיִּהְיֶה כִּי שָׁלַח יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּמְאֵת שָׁנָה בְּמֵתוֹ בְּהַר הַהָרִי: ס וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מִלֶּךְ עֶרְדַּךְ וְהוּא יָשָׁב בְּנִגְבַּב בְּאַרְצָךְ כְּנָעַן בְּבֵּית יִשְׂרָאֵל: וַיִּסְעוּ מֵהַר הַהָרִי וַיִּחַנּוּ בְּצִלְמִנָּה"
תרגום יונתן כותב שם (בתרגום חופשי לעברית):
"וישמע עמלק הרשע והתחבר בכנענים, ומלך בערד ובית מושבו בארץ הנגב בזמן שבאו בני ישראל, ונלחם בהם, ויחרימו (בני ישראל) אותם ואת עריהם"

התרגום בפרק לג משלים פרטים שהתורה החסירה שם, ומביא אותם מתוך התיאור שבפרק כא. התרגום מוסיף גם שם שעמלק היה מעורב במלחמה. אך תמוה מדוע התרגום משמיט את העובדה החשובה שבשלב הראשון - האויב הצליח לשבות שבויים מישראל. נוסף על כך קשה, שהתרגום לכאורה סותר את עצמו. בתיאור הראשון הוא כותב, ש"הכנעני מלך ערד" לא היו אלא עמלק שהתחפש לעם הכנעני. ואילו כאן, בתיאור השני, הוא כותב שמדובר היה בכנענים אלא שעמלק הרשע התחבר אליהם.

כוונת תרגום יונתן

כדי שלא תהיה סתירה בדברי התרגום, צריך להבין שהתרגום הולך בשיטת הרמב"ן - שהכתוב אינו כפשוטו. אך התרגום נוקט בקו שונה. התרגום סבור שנטילת השבויים על ידי מלך ערד אינה כפשוטה; ולפיכך, אפשר להשמיט את העובדה הזו. המלחמה שהתרחשה היתה מלחמה פסיכולוגית שאין לזלזל בערכה!

לשיטת התרגום, קריאת מקום הנצחון של ישראל בשם "חֶרְמָה" - מרמזת לתיקון הפרשיה המכאיבה של תבוסת המעפילים ב"חֶרְמָה"². מלחמת התבוסה היתה כנגד - "הַעֲמֻלְקִי וְהַכְּנַעֲנִי"; לפיכך מבחינת ישראל, מלחמת התיקון היא כנגד אותו האויב - "הַעֲמֻלְקִי וְהַכְּנַעֲנִי"! התורה מזכירה אמנם רק את הַכְּנַעֲנִי, אך התרגום משלים את התמונה ומספר שמבחינת ישראל - עמלק השתלב בתוך הַכְּנַעֲנִי באופנים שונים.

המלחמה הראשונה שישראל נלחמו ביציאתם ממצרים היתה כנגד עמלק, והיא היתה זכורה לרעה בקרב העם. עמלק היה משולב גם במלחמת התבוסה של המעפילים כנגד - "הַעֲמֻלְקִי וְהַכְּנַעֲנִי". התרגום מרמז שגם כעת, במלחמה של הַכְּנַעֲנִי מִלֶּךְ עֶרְדַּךְ, היו אנשים בקרב ישראל שחששו שכל הכנענים הם בעצם עמלקים שהתחפשו לכנענים. והתרגום מרמז במקום השני, שהיו אנשים שחששו שעמלק הרשע הצטרף לכנעני, ושני העמים יצאו להילחם כנגד ישראל. מכיוון שמדובר בתחושות, ולא במציאות אמיתית; לפיכך אין סתירה בין התיאורים השונים של תרגום יונתן. מטרת התרגום לרמז שישראל היו צריכים להתגבר כעת על הפחד הישן שהם חששו בימי המרגלים והמעפילים, הפחד מפני "הַעֲמֻלְקִי וְהַכְּנַעֲנִי"!

המלחמה הפסיכולוגית הראשונה מול "הַעֲמֻלְקִי וְהַכְּנַעֲנִי"!

- רש"י כתב (דברים לג, כז): "לעולם אימת הגבורה על הנמוך". לכלל הזה יש השלכות פשוטות כמו:
- א. מי שנמצא במקום גבוה (כמו הר) מטיל אימה על מי שנמצא במקום נמוך (כמו עמק).
 - ב. אדם גבוה מטיל אימה על אדם נמוך.
- אך לכלל הזה יש גם השלכות עמוקות יותר מבחינה פסיכולוגית, כמו:
- ג. מי שאחוז אימה מפני אדם אחר מצויר בדמיונו את הדמות המפחידה כמי שנמצאת על הר.
 - ד. מי שאחוז אימה מפני אדם אחר מצויר בדמיונו את הדמות המפחידה בתור אדם גבוה.

הכלל הפסיכולוגי הזה מסביר את הסתירות שבמלחמת המעפילים. התיאור שמופיע בדברי הקב"ה: "וְהַעֲמֻלְקִי וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב בְּעֵמֶק" – מתאר את הדברים כהווייתם; מפני שלא היו הפרשי גובה בין המקום של מחנה ישראל לבין המקום של "הַעֲמֻלְקִי וְהַכְּנַעֲנִי". מאידך, המעפילים היו אחוזי אימה מתיאורי המרגלים. המעפילים הכריחו את עצמם לצאת למלחמה, אך בליבם הם חשו אימה עצומה! מבחינתם הם חשו ש"הַעֲמֻלְקִי וְהַכְּנַעֲנִי" נמצאים ב"הר"; והם לא האמינו באמת שיש להם סיכוי לנצח אותם. כאשר התורה מספרת - "וַיַּעֲפְלוּ לַעֲלוֹת אֶל רֹאשׁ הַהָר... וַיִּרְדּוּ הַעֲמֻלְקִי וְהַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב בְּהָרִי" – התורה מספרת על התחושות שישראל חשו בזמן המלחמה ההיא; והיא מספרת על ה"הר הדמיוני" שהמעפילים "ראו" ו"הרגישו" בדמיונם. זו גם משמעות תיאור "הַעֲמֻלְקִי וְהַכְּנַעֲנִי" בספר דברים בתור "הַאֲמֹרִי". "הַאֲמֹרִי" היו עם של אנשים גבוהים וחסונים, וכן מבואר בדברי הנביא עמוס (ב, ט): "וְאֲנִי הַשְּׂמַדְתִּי אֶת הַאֲמֹרִי מִפְּנֵיהֶם אֲשֶׁר כָּגִבָה אֲרָזִים גְּבָהוּ וְחֶסֶן הוּא כְּאֲלוֹנִים". מלחמת המעפילים היתה אמנם כנגד "הַעֲמֻלְקִי וְהַכְּנַעֲנִי"; אך האימה שהיתה בלב המעפילים גרמה להם לראות את האויב בתור "העם של האנשים הגבוהים" - בתור "הַאֲמֹרִי".

תרגום יונתן מרמז, שהתבוסה היתה מסיבה פסיכולוגית טהורה. הכתוב משווה את המלחמה למרדף של דבורים אחרי ישראל (דברים א, מד): "וַיִּרְדְּפוּ אֶתְכֶם כְּאֲשֶׁר תַּעֲשִׂינָה הַדְּבָרִים"; והתרגום מבאר "וַיִּרְדְּפוּ יִתְכוֹן הֵיכְמָא דְחֶדְדָן וְחִישָׁן אֹרְעֵי תֵּא". המילה "וְחִישָׁן" היא מיותרת ומשמעותה "סובלות". התרגום מוסיף אותה כדי לרמז שהאויב סבל מהמרדף - כמו שהדבורים סובלות כאשר הן עוקצות אדם. כוונת התרגום מתבארת במדרש שמובא ברש"י שם: "מה הדבורה הזאת כשהיא מכה את האדם מיד מתה, אף הם כשהיו נוגעים בכך מיד מתים".

התרגום מרמז, שהאויב נפגע במלחמה הזו יותר מישראל, מפני שהאויב מתו כמו דבורים; ואילו ישראל רק נפצעו³. אולם ישראל עד כה אחוזי אימה, והם חשו נחיתות כמו **מי שנלחם נגד הר**; ולכן הם ברחו והמלחמה נחרתה בתודעה הישראלית בתור תבוסה עד "חרמה".

חלק ב – כיצד זוכים לתחושה פסיכולוגית של עוצמה

מי אתה הר הגדול!?

כדי לנצח במלחמה, הלוחמים צריכים לחוש שהם אלו שחזקים כמו "הר". לבד מכך, מי שמשדר לסביבה שלו עוצמה של "הר" – האויב מתרחק מפניו.

בזמן שיבת ציון קמו מפריעים רבים לזרובבל ולשבי ציון, והנביא זכריה (ד, ו-ז) ניבא:

"... זה דבר ד' אל זרובבל לאמר לא בחיל ולא בכח פי אדם ברוחי אמר ד' צב-אות: מי אתה הר הגדול לפני זרובבל למישר..."

מבחינה גשמית, המפריעים נחשבו כמו "הר הגדול" לעומת זרובבל. אך הנביא גילה שהעוצמה הרוחנית של זרובבל גורמת לתחושה שזרובבל הוא "הר" שגבוה מהם בהרבה; ולכן המפריעים נחשבים כנגדו כמו "מישר".

אהרון הכהן מילא את התפקיד שמילא זרובבל בנבואת זכריה. אהרון היה ברמה רוחנית גבוהה ביותר, והוא שידר תחושה של עוצמה כמו "הר הגדול"; כלומר, "ההר הגבוה שמעל גובה ההר". לאהרון היה קשר אישי עם כל אחד מישראל, והוא העניק להם תחושה שכאשר הם קשורים אליו, גם הם חזקים כמו "הר". התחושה הזו הוקרנה בכל מחנה ישראל, ולכן אויבי ישראל פחדו להתקרב אליהם.

אמנם התחושה הזו היתה תלויה בכך, שבני ישראל יעריכו את אהרון הכהן ואת פעולותיו. בזמן המרגלים והמעפילים בני ישראל לא העריכו את אהרון; ולכן הם חששו להיכנס לארץ, והם חשו רגשי נחיתות בפני "העמלקי והכנעני" שכביכול ישבו ב"הר". אך לאחר מכן, במשך נדודיהם במדבר, בני ישראל החלו להעריך את אהרון. והתחושה שהם קשורים לאיש הזה שיש לו עוצמה של "הר הגדול" – הרתיעה את אויבי ישראל מלהתקרב למחנה.

מה קרה לאחר מות אהרון

הקב"ה רצה שאהרון ימות ויקבר ב"הר הגדול", מפני שהמקום הזה סימל את אהרון, ואת התפקיד ההרתעתי שהוא סיפק לעם ישראל. לאחר שתמו ימי האבל על אהרון, בני ישראל חסרו את התחושה שהם חזקים כמו "הר". הם חשו שהם פגיעים כמו שהם חשו בזמן שהמרגלים חזרו והפחידו אותם.

מחנה ישראל ניזון מהמן שהקב"ה היה ממטיר להם מן השמים, אך בנוסף לכך, הם היו קונים מצרכים מסוחרים גויים שהיו מביאים אותם מהמקומות הסמוכים למדבר⁴. הסוחרים האלו היו מעבירים ליושבי ארץ כנען מידע על המתרחש במחנה ישראל; וכן להיפך. הסוחרים ספרו ל"כנעני מלך ערד" שבעקבות מות אהרון - בני ישראל מצויים בתחושה קשה כמו בזמן חטא המרגלים. הם מחכים שבכל רגע תבוא התקפה של האויבים המפחידים; ויטלו אותם בשבי ויהפכו לעבדים.

"הכנעני מלך ערד" שמע זאת, והוא ניצל את המצב. הוא הודיע לסוחרים שהוא אכן ילחם בישראל וישבה אותם לעבדים. המידע על התכנית העתידית הגיע באמצעות הסוחרים למחנה ישראל; ומרוב פחד, ישראל הרגישו כאלו הם כבר שבויים בידי הכנעני מלך ערד.

הכתוב עצמו מרמז שלא היתה מלחמה ממשית. כדי להילחם במחנה ישראל יש צורך להתקרב אליו. כך מצאנו במלחמת עמלק (שמות יז, ח) – "ויבא עמלק וילחם עם ישראל"; כך מצאנו במלחמת עוג (במדבר כא, לג) "ויצא עוג מלך הבשן לקראתם הוא וכל עמו למלחמה". אולם הפרט **ההכרחי** הזה ('ויבא/ויצא') אינו מופיע כאן, ונאמר רק - "וישמע הפנעני מלך ערד ישב הנגב כי בא ישראל דרך האתרים וילחם בישראל וישב ממונו שבי". מלך ערד נלחם בס ושב מהם שבויים – **בלא לבוא אליהם! הוא עשה זאת בהבל פיו!** מדובר היה במלחמה פסיכולוגית. לפיכך, לא נפלו אנשים מישראל במלחמה; ולא מוזכר שהאויב הצליח לשבות אנשים שהיו נחשלים או שגרו בקצה המחנה.

הנדר של ישראל – והנדר של יעקב

עם ישראל ידע שאסור להם להישאר במצב הדיכאוני שהם היו שרויים בזמן המרגלים. הם ידעו שהם צריכים להביע את ביטחונם בהבטחות שהקב"ה הבטיח להם, ובכללן (דברים ז, א-ב) – "ונשל גוים רבים מפניך... ונתנם ד' א-להיך לפניך והכיתם החרם תחריס אתם...".

הכתוב מספר: "וינדר ישראל נדר לד' ויאמר אם נתן תתן את העם הזה בידי והחרמתי את עריהם". לשון הכתוב מזכירה כתוב דומה (בראשית כח, כ-כא) – "וינדר יעקב נדר לאמר אם יהיה א-להים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך ונתן לי לחם לאכל ונגד ללבש; ושבתי בשלום אל בית אבי והיה ד' לי לא-להים". הפרשנים התלבטו האם הכתוב "והיה ד' לי לא-להים" – מהווה קיום הנדר של יעקב או שזהו המשך הבקשה של יעקב; ובכל כיוון פרשני קיים קושי. לעומת זאת, בעל "הכתב והקבלה" הסתמך על המכילתא, וביאר שהמלה "אם" נגזרה בנדר של יעקב מהמילה "אמן", שמשמלת בטחון ותפילה לקיום הביטחון.

הלשון **הדומה** בנדר של בני ישראל מרמזת, שהמלה "אם" מופיעה גם כאן - במשמעות של הבעת בטחון. בני ישראל הביעו בטחון שהקב"ה ייתן את העם הזה בידם, ושהם יצליחו להחרים את עריהם. לפי ההבנה הזו מסתבר, שעם ישראל נדר קרבנות והקריב אותם, כדי להביע את בטחונו בניצחון העתידי על "הכנעני מלך ערד".

הביטחון לחלל לכל בני ישראל; והם חש שוב - שהם חזקים כמו "הר". הם חשו כאלו הם כבר באו וכבשו והחרימו את הכנענים שתכננו להתקיף אותם; ולכן בני ישראל קראו לאזור שבו ישבו הכנענים "חרמה". הסוחרים הגויים שחזרו ל"כנעני מלך ערד" ספרו להם על תחושת הביטחון והעליונות של עם ישראל; ואז המצב התהפך, ו"הכנעני מלך ערד" חשו כאלו בני ישראל כבר באו וכבשו והחרימו אותם. זו המשמעות הפשוטה של הכתוב בפרשת 'מסעי': "וישמע הפנעני מלך ערד והוא ישב בנגב בארץ כנען בבא בני ישראל". מלחמת "הכנעני מלך ערד" היתה מלחמה פסיכולוגית של "הפרחת שמועות", והניצחון במלחמה הזו היה בידי ישראל. בשלב הסופי האויב "שמע" - שבני ישראל מרגישים כאילו הם כבר "באו" אליהם והחרימו אותם.

חלק ג – הקשיים שבספר יהושע ובספר שופטים

כפי שהתבאר בחלק הראשון של המאמר, כבושי אזור "עַרְדָּ וְחֶרְמָה" שבתורה, **התבצעו בפועל בימי יהושע (יב, יד): "מִלְחַם חֶרְמָה אֶחָד מִלְחַם עַרְדָּ אֶחָד"**. אמנם הכתוב בתחילת ספר שופטים (א, א-ז) מעורר קושי:

"וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת יְהוֹשֻׁעַ וַיִּשְׁאַלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בַּד' לֵאמֹר מִי יַעֲלֶה לָנוּ אֶל הַכְּנַעֲנִי בַתְּחִלָּה לְהִלָּחֵם בּוֹ: וַיֹּאמֶר ד' יְהוָה יַעֲלֶה הַנֶּה נִתְּנִי אֶת הָאֶרֶץ בְּיָדוֹ: וַיֹּאמֶר יְהוָה לְשִׁמְעוֹן אֲחִיו עֲלֶה אִתִּי בְּגוֹרְלִי וְנִלְחַמְתָּ בְּכַנְעַנִי וְהִלַּכְתִּי גַם אֲנִי אִתְּךָ בְּגוֹרְלְךָ וַיִּלְחַם שִׁמְעוֹן... וְאַחַר יָרְדוּ בְנֵי יְהוָה לְהִלָּחֵם בְּכַנְעַנִי יוֹשֵׁב הַהָר וְהַגִּבָּע וְהַשְּׁפֵלָה: וַיִּלְחַם יְהוָה אֶל הַכְּנַעֲנִי הַיּוֹשֵׁב בְּחֶבְרוֹן... וּבְנֵי קִינִי חָתָן מִשָּׁה עָלוּ מֵעִיר הַתְּמָרִים אֶת בְּנֵי יְהוָה מְדַבְּרֵי יְהוָה אֲשֶׁר פָּגְעוּ בְּעַרְדָּ וַיִּלְחַם וַיִּשָּׁב אֶת הָעַם: וַיִּלְחַם יְהוָה אֶת שִׁמְעוֹן אֲחִיו וַיִּכּוּ אֶת הַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב צֶפֶת וַיַּחְרִימוּ אוֹתָהּ וַיִּקְרָא אֶת שֵׁם הָעִיר חֶרְמָה:

מפשוטות הכתובים משמע, שהכיבוש שמתואר בספר שופטים הוא אותו אזור שנכבש כבר בחיי יהושע והוא מוזכר בספר יהושע. הדבר מעורר קושי, שהרי לפי פשוטות תחילת ספר שופטים הכבוש הזה התרחש לאחר מות יהושע. כדי ליישב את הקשיים האלו צריך לעיין בקושי נוסף שמצוי בתרגום יונתן.

כאשר התנ"ך מזכיר את השם "יהודה" וכוונתו לשבט יהודה, תרגום יונתן מתרגם "דְּבֵית יְהוָה"; כלומר, "האנשים) של בית יהודה". אולם בספר שופטים תרגום יונתן חורג מהרגלו, ובכמה מקומות הוא משאיר את השם "יהודה" ללא שינוי. בכתוב: "וַיֹּאמֶר יְהוָה לְשִׁמְעוֹן אֲחִיו עֲלֶה אִתִּי" – מופיע בתרגום: "ואמר יהודה לשמעון אחוהי סק עמי". וכן בכתוב: "וַיִּלְחַם יְהוָה אֶת שִׁמְעוֹן אֲחִיו וַיִּכּוּ אֶת הַכְּנַעֲנִי... וַיִּקְרָא אֶת שֵׁם הָעִיר חֶרְמָה" – מופיע בתרגום: "ואזל יהודה עם שמעון אחוהי ומחו ית כנענאה... וקרא ית שמא דקרתא חרמה". לעומת זאת בכתוב: "וַיִּלְחַם יְהוָה אֶל הַכְּנַעֲנִי הַיּוֹשֵׁב בְּחֶבְרוֹן..." – מופיע בתרגום כרגיל: "ואזלו דבית יהודה לות כנענאי דיתבין בחברון...". מה פשר השינויים בתרגום?

עתיאל - יהודה אחי שמעון

הסוגיה במסכת תמורה (דף טז, א) מרמזת לכוונת התרגום:

"תנא, הוא עתיאל הוא יעבץ, ומה שמו - יהודה אחי שמעון שמו".

הסוגיה מרמזת, שבמקומות שנתרגם יונתן השאיר את השם "יהודה" ללא שינוי - מדובר באדם פרטי שנקרא גם בשם עתיאל. בסוגיה מבואר, שעתיאל היה אדם שלמד תורה, ולא התפתה לתאוות העולם; ושהוא פתח ישיבה, שתלמידיה פרו מענייני העולם הזה והיו עמלים רק בתורה ובתפילה.

חז"ל מרמזים, שלאחר השלב הראשוני של כבוש הארץ; נוצרה מחלוקת בין יהושע לבין עתיאל כיצד יש להמשיך ולהוריש את הגוים מן הארץ. יהושע היה סבור יש להוריש אותם באמצעים גשמיים רגילים שהגויים משתמשים בהם - כמו מלחמה והתיישבות והיאחזות חקלאית בקרקע; ואילו עתיאל היה סבור שיש להוריש אותם באמצעות עמל התורה. לשיטת עתיאל, יהושע ורוב ישראל טועים, ו"החשיבה הגויית" השתלטה עליהם. מבחינתו, יהושע ורוב ישראל נחשבים כמו "גויים" וכמו "מתים". עתיאל כתב ספר, והוא תיאר בו את מה שהתרחש - לפי ראייתו הרוחנית החולקת. כבוש אזור ירושלים ואזור חברון והנגב התרחש בפועל בחיי יהושע - אך בתקופה שהוא נחשב ל"מת" בעיני עתיאל. לפיכך, עתיאל כותב שהמאורעות האלו התרחשו לאחר "מות יהושע".

שמואל הנביא כתב את ספר שופטים, והביא בו קטעים מהספר של עתיאל. המיתה של יהושע שמתוארת בכתוב הראשון שבספר שופטים היא "מיתה סמלית" כפי שהיא תוארה בידי עתיאל; ולכן אין שם תואר כבוד ליהושע. שמואל ראה צורך לספר בהמשך ספר שופטים על המיתה האמיתית של יהושע, ושם חולקים ליהושע כבוד (כמבואר בהערת השולים²).

תרגום יונתן מרמז למה שארע; והוא מרמז שאדם פרטי שנקרא בשם "יהודה" (עתיאל) ביקש מאחיו שנקרא בשם פרטי "שמעון" - להצטרף אליו למלחמה כדי להוריש את הכנעני מהארץ. הם לא נלחמו בחרב גשמית, אלא באמצעות עמל תורתם. שאר השבטים לא כבדו את השקפת עתיאל ושמעון אחיו; אולם שבט יהודה הוקירו וכיבדו אותם, וגם את שאר תלמידי הישיבה שלהם. עתיאל רמז בספרו, שעמל התורה שלו ושל אחיו סייע לשבט יהודה שנלחמו בחרב גשמית; והעניק להם את העוצמה הפסיכולוגית שהיתה דרושה להם כדי לנצח במלחמות.

בכיבוש חברון התרגום תרגם את - "וַיִּלְחַם יְהוָה אֶל הַכְּנַעֲנִי הַיּוֹשֵׁב בְּחֶבְרוֹן" - בתור "דבית יהודה"; כלומר, שבט יהודה. זאת משום שבכיבוש חברון אפשר היה להדגיש ולכבד את הצד של "שבט יהודה" שאחזו בחרב גשמית. אולם ידוע היה מהתורה שלצורך כיבוש "חרמה" יש צורך בעוצמה פסיכולוגית. לפיכך, יהודה (עתיאל) ושמעון אחיו הדגישו בכיבוש "חרמה"; שעמל תורתם - הוא זה שהעניק לשבט יהודה את "תחושת הגובה" שסייעה לנצחון. התרגום מפענח עבורנו את רמזי הפרשיה הזו, והוא תרגם: "ואזל יהודה עם שמעון אחוהי ומחו ית כנענאה... וקרא ית שמא דקרתא חרמה".

תרגום יונתן מרמז לנו לפתרון הקשיים של הפרשיה העמומה של כבוש "חרמה". יהודה (עתיאל) ושמעון אחיו ספקו לשבט יהודה את "תחושת הגובה" שאהרון הכהן סיפק בזמנו לכל עם ישראל. עתיאל ושמעון אחיו - עמלי התורה - הם ממשיכי דרכו של אהרון הכהן; והם אלו שבזכותם נכבשה בסופו של דבר "חרמה" הידועה.

עתיאל - ותיקון חטא המרגלים

בסיכום המאמר נמצאו למדים, שפרשיית כבוש ב"חרמה" אומרת דרשני! הרמב"ן מסיק, שתחילת הכתוב הוא כפשוטו; אך סיומו אינו כפשוטו! והתורה כתבה כאן נבואה על שם העתיד, שהתקיימה רק בימי השופטים. תרגום יונתן מרמז גם הוא - שהכתוב אינו כפשוטו; אך לשיטתו, הכתוב כולו אינו כפשוטו.

לשיטת תרגום יונתן, פרשיית הכנעני מלך ערד היא פרשיית תיקון לחטא המרגלים.

המרגלים החדירו לעם ישראל רגש נחיתות; ובני ישראל חשו ש"העמלקי והכנעני" נמצאים על "הר" ושהם גבוהים כמו "האמורי" - למרות שהדבר לא היה נכון. בני ישראל חשו כאלו האויב כבר בא ושבה אותם לעבדים, ולכן הם לא רצו להישאר במדבר והעדיפו לחזור למצרים. המעפילים יצאו למלחמה ב"הר" הדמיוני - בלא לתקן את רגש הנחיתות שלהם; ולכן הם חשו תבוסה עד "חרמה", למרות שהאויב נפגע יותר מהם.

כל עוד אהרון היה חי, הוא סימל עבור עם ישראל - עוצמה של "הר הָהָר"; והוא סיפק למי שהעריך אותו והיה קשור אליו תחושה שגם הוא חזק כמו "הר". לאחר מותו, בני ישראל חשו פחד ונחיתות כמו בזמן "חטא המרגלים". הם חשו כאלו הכנעני מלך ערד נלחם במ ושבה אותם לעבדים. ומלך ערד הצטרף לחששותיהם והודיע שבכוונתו לבצע זאת.

אין זה פשוט לתקן רגש נחיתות באופן אמיתי, וצריך לכך סיוע מאת הקב"ה. לפיכך, בני ישראל נדרו נדר שהביע בטחון ותפילה - כמו הנדר של יעקב אבינו. הקב"ה סייע בידם, והעניק להם תחושת בטחון כאלו הם כבר כבשו והחרימו את ערי הכנעני מלך ערד. קריאת

שם האזור "חרמה" מלמדת שהניצחון הפסיכולוגי הזה – תיקן את התבוסה הפסיכולוגית בימי המרגלים ב"חרמה". תרגום יונתן מצטרף למגמה של התורה, והוא מרמז שמבחינת ישראל זה היה האויב הישן – "הַעֲמֵלְקִי וְהַפְּנֵעִי".

המלחמות לא התבצעו בפועל, ואף אחד לא נשבה בפועל; ולכן לא כתוב שהכנעני בא למחנה ישראל, ולא כתוב שלאחר מכן הציילו את השבויים. משה רבנו לא הנחיל את האזור שנכבש לאחד משבטי ישראל – מפני שהאזור לא נכבש בפועל. האזור נכבש בפועל רק לאחר שבני ישראל נכנסו לארץ. ההבנה שמלחמת הכנעני מלך ערד היא מלחמה פסיכולוגית מרומזת במקום נוסף בתרגום יונתן, כמבואר בהערת השולים⁶.

כבוש חרמה נעשה בימי יהושע, והוא נעשה בפועל על ידי שבט יהודה. הפרשיה שבתחילת ספר שופטים מרמזת שעתניאל ותלמידיו הישיבה שלו, הם ממשיכי דרכו של אהרון הכהן. ועמל תורתם סיפק לשבט יהודה שהעריך אותם - את תחושת ה"גובה" שנצרכת כדי לגבור על האויב.

¹ "וַיֵּשֶׁב אֶת כָּל הַרְקֵשׁ וְגַם אֶת לוֹט אָחִיו וַרְכָשׁוֹ הַשֵּׁיב וְגַם אֶת הַנְּשִׁים וְאֶת הַעַם" (בראשית יד, טז); "...כָּל אֲשֶׁר לָקְחוּ לָהֶם הַכָּל הַשֵּׁיב דָּוָד" (שמואל א, ל, יט).

² מהעיון בתרגום בשני המקומות שמתארים את תבוסת המעפילים מתברר, שהמקום נקרא אז בשם "חַרְמָה" על שם התבוסה של ישראל.
³ בפירוש "דעת זקנים מבעלי התוספות" מובא דיוק בפרשיה: "שרדפו אחריהם בהכה ופצועו אבל לא הרגום כדי שלא יגדילו פיהם ונמצא שם שמים מתחלל. ותדע, שלא מנה בכאן הנופלים במלחמה כדרך בשאר מלחמות".

⁴ כמבואר בסוגיה ביומא דף עה, ב

⁵ התיאור הראשון משמיט מיהושע את התואר "עֶבֶד ד' ", שמופיע במקומות אחרים דומים ובהמשך. "וַיָּמָת שָׁם מִשָּׁה עֶבֶד ד' " (דברים לד, ה); "וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מִשָּׁה עֶבֶד ד' " (יהושע א, א); "וַיָּמָת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון עֶבֶד ד' " (יהושע כד, כט, שופטים ב, ח).

⁶ בספר דברים (י, ו) נאמר: "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נִסְעוּ מִבְּאֵרֵת בְּנֵי יַעֲקֹב מוֹסְרָה שָׁם מֵת אֶהְרֹן וַיִּקְבְּרוּ שָׁם וַיִּכְהֶן אֶלְעָזָר בְּנוֹ תַחְתָּיו". לפי פשטות הכתוב הזה, אהרון מת בתחילת המסעות (כמבואר ברס"ג שם) במקום שנקרא מוֹסְרָה; אך הדבר סותר את התיאור שבספר במדבר שאהרון מת בשנה הארבעים ב"ה' הָהָר". תרגום יונתן בספר דברים מוסיף לספר על מלחמה שעמלק מלך ערד נלחם בישראל במוסרה. לכאורה, התרגום סותר את עצמו מפני שהתרגום כתב בספר במדבר שהמלחמה הזו היתה בסביבות הר הָהָר. במאמר "המספד המסתורי על אהרון" התבאר שהתורה מרמזת שאהרון לא מת ממש במוסרה, אלא שהיה שלב שישראל לא החשיבו את התפקיד של אהרון הכהן, והחשיבו אותו כאלו הוא מת. התרגום מוסיף ומרמז, שישראל עצמם נפגעו מכך, מפני שתחושת הביטחון שלהם נפגעה; ומה שארע כעבור ארבעים שנה בעקבות מיתתו האמיתית של אהרון – ארע גם אז. עמלק מלך ערד שמע על הפחד של בני ישראל, והוא הודיע שהוא מתכנן להילחם בהם ולשבות אותם לעבדים. בשני המקרים מדובר במלחמה פסיכולוגית; ובשני המקרים מדובר בתשובה מבחינה פסיכולוגית. במוסרה, עם ישראל החליט לחזור ולהחשיב את אהרון, וממילא חזרה אליהם תחושת הבטחון. בהר הָהָר בני ישראל החליטו להביע את אמונם בהבטחות הטובות של הקב"ה, וממילא חזרה אליהם תחושת הבטחון.

לע"נ אמו"ר רחל בת ר' בנימין בונים ע"ה

חמדת הדף היומי

כל מקום שאסרו משום מראית עין אפילו בחדרי חדרים אסור

הרב עקיבא כהנא

הגמרא מביאה (סד ע"ב) את אמירתו של רב ש'כל מקום שאסרו חכמים משום מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור'.
הגמרא כותבת שאמירה זו של רב תלויה במחלוקת תנאים, שנחלקו האם מותר לשים בגד רטוב לייבוש בשבת במקום נסתר, או שכיון שבמקום גלוי זה נאסר מפני מראית העין שיחשבו שמותר לכבס בשבת, זה נאסר גם במקום נסתר. **ריטב"א (קלט ע"ב ד"ה תנאי) ותוס' (חולין דף מא ד"ה ובשוק) כותבים** שבירושלמי פסקו לא כרב, אבל הגאונים פסקו כרב.
תוס' בכתובות (ד"ה ממעכן) מקשה מהגמרא שם (ס ע"א) שאומרת שצינור שעלו בו קשקשין, שמפריעים לזרם המים בצינור לזרם, "ממעכן ברגלו בצינעא בשבת" וכך הוא משחרר את הסתימה. (מכאן למד המנחת יצחק ו, כט ועוד אחרונים שמותר לפתוח סתימה בבית הכסא באופנים מסוימים) **ומשמע** שאסור לעשות זאת בפרהסיא אלא בצינעא, ויוצא שכללו של רב, שכל דבר שנאסר בפרהסיא נאסר גם בצינעא, אינו נכון. **תוס' בכתובות מתרץ** שאם כל החשש זה רק שיראו שעשה איסור דרבנן, ויחשבו שמותר לעשות כן, מותר לעשות בצינעא, גם אם יש איסור משום מראית עין לעיני כל. אמנם, למען את הלכלוכים עם הרגל, שעושה זאת בשינוי, גם אם רואים אותו, לא יחשבו להתיר איסור דאורייתא. אבל כששוחט בגד רטוב לייבוש בשבת, זה יכול להוביל את האנשים לחשוב שמותר לכבס בשבת.

חתם סופר (כאן) הקשה על תירוץ תוס' שבגמרא בשבת (סד ע"ב) הקשו על מימרתו של רב מאדם שתולה פעמון לבהמה ויוצאת עמו בשבת, שמותר בחצר ואסור בשוק שהוא רשות הרבים, ומשמע שלמרות שזה איסור דרבנן, הכלל של רב תקף גם עליו. **מתרץ חת"ס** שאמנם שיטת רב היא שגם באיסור דרבנן הכלל תקף, אבל להלכה איננו סוברים אותו אלא באיסור דאורייתא. **ומגן אברהם (שא, נו) תירץ** שהסוגיא בשבת חולקת על הסוגיא בכתובות, אלא שהלכה כמו הסוגיא בכתובות, שיש איסור מראית עין **גם בצינעא רק כשמדובר באיסור דאורייתא**

רמב"ם (יום טוב ה, ד) כותב שביום טוב אסור להזיז סולם מחוץ לבית, כי יש לחשוש שאנשים יאמרו שהוא מטיח את הגג. אבל בתוך הבית, למרות הכלל של רב, שדבר שאסור משום מראית עין אסור גם בבית, כאן מותר משום שמחת יום טוב. **והקשו עליו ראב"ד לח"מ ומג"מ** שלפי דבריו הגמרא היתה צריכה לומר טעם זה במסכת ביצה (ט ע"א) שהיא מקור דין זה של הרמב"ם, והגמרא שם שואלת איך מותר להזיז סולם בבית, ואומרת שזה לא כשיטת רב? **הצל"ח (שם) מבאר** שלדעת הרמב"ם כללו של רב נפסק להלכה, אמנם ביום טוב מותר לעשות בצינעא, גם דברים שאסורים משום מראית עין, אם יש בהם שמחת יום טוב, ומשום שמחת יום טוב פוסקים בזה שלא כרב (כלומר, לא שזו שיטת רב, אלא שאנחנו פוסקים ביום טוב שלא כרב

מטעם זה). **לכן לא קשה** מדוע הגמרא לא תירצה על רב את מה שכתב הרמב"ם, מכיון שהרמב"ם לא אמר זאת לפי רב, אלא לפי ההלכה.

ירושלמי (הובא בתוספות יבמות כא ע"א ד"ה ומותר) כותב שאם אדם רוצה להתחתן עם בת של אשת אביו שגדלה עמו בבית, למרות שהוא מותר בה, כי היא לא אחותו, יש בזה איסור מראית עין שיחשבו שהיא אחותו. **ואומר הירושלמי** שמותר להם להתחתן במקום שלא מכירים אותם. **רעק"א (תנינא סח) מקשה** מהכלל שכל דבר שנאסר משום מראית עין אסור גם בחדרי חדרים? **ומת"ר** שיש שני סוגים של מראית עין, הסוג הראשון שבו דיבר רב הוא חשש שאדם שרואה אותך מבצע פעולה, יחשוב שביצעת פעולה נוספת, כתוצאה מכך הוא יחשוב שהפעולה הנוספת מותרת, למשל, הוא יחשוב שמותר לכבס בשבת. **לעומת זאת** כאן אין חשש שאנשים יחשבו שמותר לשאת את אחותו, אלא רק יחשדו שאותו אדם נושא את אחותו, ומראית עין כזו הותרה בחדרי חדרים.

לסיכום: מראית עין אסורה גם בחדרי חדרים כשיטת רב (רמב"ם שבת כב, כ, ושו"ע סימן שא סעיף מה) אמנם יש שלושה חריגים: א. דבר שחוששים שעבר איסור מדרבנן (תוס"ב). ב. ביום טוב מותר משום שמחת יום טוב. ג. דבר שרק חוששים שהוא עבר איסור, ולא חוששים שיבואו להתיר איסור אסור.

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ה)

New York, USA

ניו יורק, ארה"ב
שבט תשס"ב

קביעת מועד השבת באינטרנט

שאלה

כיצד נקבע מתי חל יום שבת לעניין האינטרנט, לפי מקום האתר (אם יש דבר כזה) או מקום המשתמש, או לפי מקום הבעלים. אם הזמן והמקום תלויים האחד בשני, לאתרים באינטרנט אין כלל מקום.

תשובה

לפי מקום המשתמש¹.

¹ פשוט, שהרי הבעיה היא הכשלת המשתמש. אך נראה שלענין "שכר שבת" אזלינן לפי מקבל השכר, מכיון שמובא בפוסקים, שאחד הטעמים שאסרו "שכר שבת" הוא, שלא רצו, שיעבוד לפרנסתו בשבת, אך אם אצלו כלל אינו שבת, הרי אותו היום מיועד למלאכה לפרנסתו, ואם כן, מדוע לא יוכל לקבל שכר מאדם שעשה מלאכה בהיתר? ויתכן שאף כאשר אצל הבעלים שבת ואצל המשתמש חול, אינו אסור מצד "שכר שבת", שכן סוף סוף הוא מקבל שכר על מלאכה שכלל לא נעשתה בשבת.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,
הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן

